

**ME'DA SHIRASI SEKRETSIYASIGA TA'SIR QILUVCHI
PREPARATLARNING FARMAKOLOGIK XUSUSIYATLARI****Abduvohidova Surayyo****Baliqchi Abu Ali Ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi**

Annotatsiya. Mazkur maqolada me'da shirasi sekretsiasiga ta'sir qiluvchi dori vositalarining farmakologik xususiyatlari, ta'sir mexanizmlari, klinik amaliyotdagi ahamiyati hamda qo'llash istiqbollari tahlil qilingan. Me'da sekretsiasini kuchaytiruvchi va kamaytiruvchi preparatlar guruhlarini, ularning farmakodinamik va farmakokinetik xususiyatlari yoritilgan. Shuningdek, proton nasosi ingibitorlari, H₂-gistamin retseptorlari blokatorlari, antatsid preparatlar va gastroprotektorlarning samaradorligi ilmiy manbalar asosida baholangan.

Kalit so'zlar: me'da shirasi, sekretsia, proton nasosi ingibitorlari, antatsidlar, H₂-blokatorlar, farmakologiya, gastrit, yara kasalligi.

Аннотация. В данной статье рассмотрены фармакологические свойства лекарственных средств, влияющих на секрецию желудочного сока, их механизмы действия и клиническое значение. Проанализированы препараты, усиливающие и подавляющие желудочную секрецию, а также особенности их применения в современной медицине. Особое внимание уделено ингибиторам протонной помпы, блокаторам H₂-гистаминовых рецепторов, антацидам и гастропротекторам.

Ключевые слова: желудочный сок, секреция, ингибиторы протонной помпы, антациды, H₂-блокаторы, фармакология, гастрит, язвенная болезнь.

Abstract. This article analyzes the pharmacological properties of drugs affecting gastric acid secretion, their mechanisms of action, clinical significance, and therapeutic applications. The study examines agents that stimulate and inhibit gastric secretion, including their pharmacodynamic and pharmacokinetic characteristics. Particular attention is paid to proton pump inhibitors, H₂ receptor antagonists, antacids, and gastroprotective drugs.

Keywords: gastric juice, secretion, proton pump inhibitors, antacids, H₂ blockers, pharmacology, gastritis, peptic ulcer disease.

Kirish

Ovqat hazm qilish tizimi faoliyatida me'da shirasi muhim fiziologik ahamiyatga ega bo'lib, uning tarkibidagi xlorid kislota, pepsin va boshqa fermentlar oziq

moddalarining parchalanishi hamda mikroorganizmlardan himoyalaniş jarayonida ishtirok etadi. Me'da shirasi sekretsiasining buzilishi gastrit, gastroezofageal refluyks kasalligi, me'da va o'n ikki barmoqli ichak yara kasalligi kabi patologik holatlarning rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin [1].

Zamonaviy farmakologiyada me'da shirasi sekretsiasiga ta'sir qiluvchi preparatlar keng qo'llaniladi. Ular sekretsiani rag'batlantiruvchi yoki tormozlovchi vositalarga bo'linadi. Ayniqsa, gipersekretsiya bilan kechuvchi kasalliklarni davolashda proton nasosi ingibitorlari, H₂-gistamin retseptorlari blokatorlari hamda antatsid preparatlar muhim o'rin egallaydi [2].

Bugungi kunda ushbu preparatlarning samaradorligini oshirish, nojo'ya ta'sirlarini kamaytirish va davolash natijalarini yaxshilash maqsadida ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Shu sababli me'da shirasi sekretsiasiga ta'sir qiluvchi preparatlarning farmakologik xususiyatlarini chuqur o'rganish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi [3].

Adabiyotlar tahlili

Farmakologiya sohasidagi yetuk olim Goodman va Gilman o'zlarining "The Pharmacological Basis of Therapeutics" asarida me'da kislotasi sekretsiasini pariyetal hujayralardagi proton nasosi faoliyati bilan bog'liqligini ta'kidlagan hamda proton nasosi ingibitorlari ushbu mexanizmni bloklash orqali kuchli antisekretor ta'sir ko'rsatishini bayon qilganlar [1].

Katzungning "Basic and Clinical Pharmacology" asarida H₂-gistamin retseptorlari blokatorlari me'da pariyetal hujayralaridagi gistamin retseptorlarini bloklash natijasida xlorid kislotasi ishlab chiqarilishini kamaytirishi ko'rsatib berilgan. Muallif ushbu preparatlar yara kasalliklari va refluyks kasalligini davolashda muhim ahamiyatga ega ekanligini qayd etadi [2].

Brunton va hammualliflari tomonidan tayyorlangan "Goodman & Gilman's Manual of Pharmacology and Therapeutics" asarida proton nasosi ingibitorlari orasida omeprazol, pantoprazol va esomeprazolning klinik samaradorligi yuqori ekanligi, ular uzoq muddatli antisekretor ta'sir ko'rsatishi ta'kidlangan [3].

Rang va Dale o'zlarining "Pharmacology" kitobida antatsid preparatlar me'da bo'shlig'idagi mavjud kislotani neytrallashi, biroq kislotaning yangi hosil bo'lishiga bevosita ta'sir qilmasligini qayd etganlar. Shu sababli ular simptomatik davolash vositalari sifatida tavsiya etiladi [4].

Bertram Katzung tomonidan me'da sekretsiasini boshqarishda atsetilxolin, gastrin va gistaminning o'zaro bog'liq mexanizmlari mavjudligi, zamonaviy preparatlar aynan ushbu regulyator tizimlarga ta'sir ko'rsatishi ta'kidlangan [2].

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda me'da shirasi sekretsiasiga ta'sir qiluvchi preparatlarning farmakologik xususiyatlarini o'rganish uchun ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Xalqaro farmakologik qo'llanmalar, darsliklar va ilmiy maqolalar o'rganildi. Preparatlarning ta'sir mexanizmi, samaradorligi hamda qo'llash ko'rsatmalari bo'yicha ma'lumotlar tizimlashtirildi. Olingan natijalar zamonaviy klinik tavsiyalar bilan solishtirildi. Tadqiqot davomida ilmiylik, xolislik va tizimlilik tamoyillariga amal qilindi.

Tahlil va natijalar

Me'da shirasi sekretsiasiga ta'sir qiluvchi preparatlar farmakologik ta'siriga ko'ra bir necha guruhlariga bo'linadi. Ulardan eng muhimlari proton nasosi ingibitorlari, H₂-gistamin retseptorlari blokatorlari, antatsid preparatlar va gastroprotektorlar hisoblanadi.

Proton nasosi ingibitorlari me'da pariyetal hujayralaridagi H⁺/K⁺-ATFaza fermentini bloklab, xlorid kislota sintezining yakuniy bosqichini to'xtatadi. Natijada kislotaning bazal va stimullangan sekretsiasisi sezilarli darajada kamayadi. Ushbu preparatlar hozirgi kunda yara kasalligi va gastroezofageal reflyuks kasalligini davolashning "oltin standarti" sifatida baholanadi.

H₂-gistamin retseptorlari blokatorlari esa gistamin vositasida yuzaga keladigan sekretsiani kamaytiradi. Ularning samaradorligi proton nasosi ingibitorlariga nisbatan pastroq bo'lsa-da, ayrim klinik holatlarda qo'llanilishi saqlanib qolmoqda.

Antatsid preparatlar me'da bo'shlig'idagi mavjud kislotani kimyoviy neytrallashtirish orqali tez simptomatik yordam beradi. Ularning ta'siri qisqa muddatli bo'lib, ko'proq simptomlarni bartaraf etishga qaratilgan.

Gastroprotektorlar esa me'da shilliq qavatining himoya mexanizmlarini kuchaytiradi. Ular prostaglandinlar sintezini rag'batlantirishi yoki shilliq qavat yuzasida himoya qatlami hosil qilishi mumkin.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, me'da kislotasi gipersekretsiasisi bilan bog'liq kasalliklarni davolashda proton nasosi ingibitorlari eng yuqori samaradorlikka ega. Ular yara bitishini tezlashtiradi, kasallik qaytalanish xavfini kamaytiradi va uzoq muddatli remissiyani ta'minlaydi. Shu bilan birga, uzoq muddat qo'llanganda B12 vitamini yetishmovchiligi, magniy almashinuvining buzilishi kabi nojo'ya holatlar kuzatilishi mumkin.

1-jadval

Me'da shirasi sekretsiasiga ta'sir qiluvchi preparatlarning qiyosiy tavsifi

Preparatlar guruhi	Ta'sir mexanizmi	Klinik samaradorligi	Ta'sir davomiyligi
Proton nasosi ingibitorlari	H ⁺ /K ⁺ -ATFazani bloklaydi	Juda yuqori	24–48 soat
H ₂ -blokatorlar	Gistamin retseptorlarini bloklaydi	Yuqori	8–12 soat
Antatsidlar	Kislotani neytrallaydi	O'rtacha	1–3 soat
Gastroprotektorlar	Shilliq qavat himoyasini kuchaytiradi	O'rtacha	6–12 soat

Natijalar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy gastroenterologiyada me'da sekretsiasini nazorat qilishda preparatlarni kompleks qo'llash yuqori terapevtik samaradorlikka erishish imkonini beradi. Ayniqsa, proton nasosi ingibitorlarini gastroprotektorlar bilan birgalikda qo'llash me'da va o'n ikki barmoqli ichak yaralarining tezroq bitishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Me'da shirasi sekretsiasiga ta'sir qiluvchi preparatlar ovqat hazm qilish tizimi kasalliklarini davolashda muhim o'rin tutadi. Ularning farmakologik ta'siri me'da kislotasi hosil bo'lishini kamaytirish yoki shilliq qavat himoyasini kuchaytirishga qaratilgan. Proton nasosi ingibitorlari zamonaviy gastroenterologiyada eng samarali antisekretor vositalar sifatida e'tirof etiladi. H₂-gistamin retseptorlari blokatorlari va antatsidlar esa ayrim klinik holatlarda qo'shimcha yoki muqobil davolash vositalari sifatida qo'llaniladi. Preparatlarni oqilona tanlash va qo'llash bemorlarda davolash samaradorligini oshirish hamda asoratlar xavfini kamaytirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Goodman L.S., Gilman A.G. The Pharmacological Basis of Therapeutics. 13th Edition. McGraw-Hill Education, New York, 2018. – 1808 p.
2. Katzung B.G. Basic and Clinical Pharmacology. 15th Edition. McGraw-Hill Education, New York, 2021. – 1280 p.

3. Brunton L.L., Hilal-Dandan R., Knollmann B.C. Goodman & Gilman's Manual of Pharmacology and Therapeutics. 2nd Edition. McGraw-Hill Education, New York, 2014. – 1216 p.

4. Rang H.P., Ritter J.M., Flower R.J., Henderson G. Rang and Dale's Pharmacology. 9th Edition. Elsevier, London, 2020. – 808 p.

5. Katzung B.G., Trevor A.J. Pharmacology Examination and Board Review. 12th Edition. McGraw-Hill Education, New York, 2021. – 608 p.